

Haberler:

**Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının
Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası
Kongresi'nin Ardından**

**After the International Congress of “The Ottoman
Geopolitics Management of Cultural Archive Heritage
and Role of Land Registry Archives”**

*Yılmaz Kurt**

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen "Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi" 21-23 Kasım 2012 tarihleri arasında İstanbul'da Grand Cevahir Hotel salonlarında büyük bir katılımı ile başarı ile tamamlandı.

Kongre merkezi olarak İstanbul'un seçilmesi ayrı bir anlam taşımaktaydı. Bu kongre 3 kıtada 26 ayrı devleti kapsayan Osmanlı topraklarından gelen bilim insanlarını Osmanlı'nın başkentinde birleştirmiş ve onlara bu tarihi kenti görme imkânı vermiş oluyordu. İstanbul'un kongre merkezi olarak tercih edilmesi böylece tarih açısından da bir anlam kazanmış olmaktadır.

Bu Kongre'de gördüğümüz önemli yeniliklerden birisi de Kongre öncesi yapılan başarılı tanıtım çalışmaları idi. Son 10 yılda çok başarılı bir grafik çizmiş olan Çevre ve Şehircilik Bakanı Sayın Erdoğan Bayraktar, Kongre'yi tanıtmak üzere Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Daire Başkanlığı'nda bir kokteyl vererek medya mensuplarına amaçlarını anlattı. Toplantı'ya Ankara'nın değişik üniversitelerinden 20 kadar Tarihçi ve Arşivci akademisyenin katılarak bilimsel konularda açıklamalar yapmaları yararlı oldu. Ankara'da birçok köprü ve kavşakta Kongre afişleri ve ilanları yer aldı. Kongre öncesi yapılan tanıtım çalışmaları tek kelime ile örnek bir çalışma idi.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, 06100 Sıbbiye/
Ankara. E.mail: yilmazkurt2002@yahoo.com

Kongrenin açılışına 2.000 kişilik salon yetmedi ve birçok kişi dışarıya aktarılan ses ve görüntü ile açılışı izleme imkânı buldu. Tapu ve Kadastro Genel Müdürü Davud Güney, Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar ve Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç açılış konuşmalarını yaptılar. Kuyûd-ı Kadime Arşiv Belge Tabloları ve Kadastro Aletleri Sergisi'nin açılış töreni yapıldı. Açılış Konferansı'nı yapacak olan Prof. Dr. Halil İnalçık rahatsızlığı sebebiyle toplantıya katılmadığı için video konferans ile dinleyicilere hitap etti. Halil Hoca'nın yerine "Tapu ve Kadastro Arşivlerinin Türk ve Dünya Tarihi Açısından Önemi" konusunda bilgi vermek görevi de bu fakire verildi.

Kongre açılış oturumundan sonra çalışmalarını iki ayrı salonda sürdürdü. Yapılan planlamaya göre tarihçiler bir salonda, kütüphane ve arşivciler diğer salonda tebliğlerini sundular.

Günün ilk oturumu A Salonunda Prof. Dr. Mehmet İpşirli başkanlığında idi. İlk konuşmacı olan Prof. Dr. Ahmet Akgündüz'ün konuşması ilgi ile dinlenildi. Akgündüz, en büyük hizmeti olarak gördüğümüz Osmanlı Kanunnameleri hakkında bilgi sundu. Güler Yarcı, Abdulmecit Mutfak- Şenol Çelik'in ortak bildirisinden sonra Tapu Kadastro uzmanlarından genç araştırmacı Murat Alandağlı Kuyûd-ı kadime arşiv belgelerine göre Osmanlı İmparatorluğunda yabancıların mülk edinmeleri konusunda ilginç bilgiler verdi. Oturumdan sonra gerçekleştirilen 15 dakikalık soru cevap kısmı güzel tartışmalara yol açtı ve oturuma ayrı bir renk kattı. Mardin'deki Şemsiler'in Osmanlı dönemindeki hukukî durumları ve Osmanlı'nın hoşgörü anlayışı tartışmaların ana öbeği oldu. Dinleyicilerin ilgisi ise tek kelime ile muhteşemdi. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü ülke çapında bütün Tapu Müdürlerini, Kadastro Müdürlerini ve Bölge Müdürlerini seferber etmişti. Doğrusu bu davetlilerin ilgisinin akademisyenlerin ilgisinden hiç de az olmadığını teslim etmek zorundayım. Bu kongre onlar için de gerçek bir hizmet içi eğitim semineri oldu ve amacına her bakımdan ulaştı.

Tebliğlerin aynı anda farklı salonda yapılması ne kadar tenkit edilse de kabul edilmesi gereken bir zorunluluk da aynı zamanda. Aksi taktirde Kongreleri 5-6 günde bitirmek mümkün olmayacağından bu kusuru bile bile kabul etmek zorunda kalıyoruz. Oturumların tarih ve arşiv bazında ele alınması doğru bir karardır. Ben ilgi alanım dolayısıyla tarih tebliğlerini dinlemek zorundaydım. Ancak programdan diğer salonda da çok önemli tebliğlerin sunulduğunu biliyor ve kayıplarımı en aza indirmeye çalışıyordum. Buna rağmen DTCF Öğretim Üyelerinden Sayın Prof. Dr. Sekine Karakaş'ı, Doç. Dr. Fatih Rugancı'yı ve Doç. Dr. Hakan Anameriç'i dinleyemediğim için gerçekten üzüntü duydum.

Birinci gün yine büyük salonda saat 17.15'de Osmanlı Coğrafyası Bölgesel Araştırma ve İşbirliği Paneli gerçekleştirildi. Prof. Dr. Zekeriya Kurşun'un

yönettiği panelde Tunuslu Prof. Dr. Abdulcelil Temimi, Dr. Halit Eren, Recep Zogo- Bahattin Demirelli ve Nazım Siyavuşoğlu tebliğ sundular. Burada Sayın Temimi'nin konuşmaları yankı uyandırdı. Bu şekilde Kongre içerisinde farklı etkinliklerin yer almış olması da değişik bir yaklaşım oldu.

A Salonunda günün ikinci oturumu daha çok toprak ve mülkiyet konularına ayrılmıştı. Prof. Dr. Zekeriya Kurşun tarafından yönetilen oturumda ilk konuşmacı olan Prof. DR. Yılmaz Kurt, Yahudilerin 1882- 1908 arasında Filistin'de binlerce dönümlük arazileri ne yollarla satın aldıklarını ve bunun dış bağlantılarını anlattı. Musa (Moşe) Sürsak Efendi'nin 50.000 dönüm araziye bir Alman Yahudisi'ne satma çabaları arşiv belgeleri ışığında ortaya konuldu. Prof. Dr. Rihard Saumerez ve Prof. Dr. Khurram Qadir'in İngilizce tebliğleri başarılı bir şekilde anında Türkçeye aktarılarak kulaklıklar yardımıyla dinleyicilere sunuldu. Doç. Dr. Sinan Marufoğlu, "XIX. Yüzyılda Irak Vilayetlerinde Toprak Düzeni, Tapu ve Mülkiyet Sorunları" konusunda güzel bir tebliğ sundu. Yrd. Doç. Dr. Belkıs Konan ise güzel bir hitabet örneği vererek Osmanlılarda yabancıların taşınmaz mülkiyeti edinme hakkı konusunu aydınlattı.

Yurt dışından gelen katılımcılar daha çok Osmanlı döneminde kendi ülkelerinde yapılan uygulamaları veya o döneme ait arşiv belgelerini konu aldılar. Prof. Dr. Hans Georg Majer, Münih koleksiyonlarındaki Osmanlı belgeleri konusunda İngilizce güzel bir tebliğ sundu. Oturumdan sonra Sayın Majer'le görüştüğümüzde Türkçe pratiğinin daha da artmış olduğunu gördük ve bu konudaki memnuniyetimizi kendilerine ilettik. Perşembe günü ikinci oturumda Romanyalı tarihçi Prof. Dr. Mihail Maxim konuştu. Artık bir Türk kadar rahat konuşabilen Maxim bizlere Romanya Tarihi açısından Osmanlı Tahrir Defterlerinin önemini anlattı. Kıymetli kardeşimiz Dr. Aladin Husic'in konuşması ise kendi uzmanlık alanı olan Bosna tarihi açısından Tahrir Defterlerinin önemi hakkında idi.

Perşembe öğleden sonraki ilk oturumu Erciyes Üniversitesi'nden genç tarihçimiz Prof. Dr. Mehmet İnbaşı yönetti. İlk konuşmacı olan Prof. Dr. İsmail Erünsal, "Sosyal ve İktisadî Tarihimize Kaynak Olarak Sahhaf Terekeleri" konusunda ilginç bir tebliğ sundu. Hacettepe Üniversitesi'nden Prof. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu ise Meclis-i Vala Defterleri konusunda bizleri aydınlattı. Doç. Dr. Orlin Sabev'in konuşması Tereke Kayıtlarının Osmanlı Toplumsal Tarihi için önemi konusundaydı ve faydalı bir konuşma oldu. Macaristan'dan gelen Nandor Erik Kovacs, yıllardır üzerinde çalışmakta olduğu 17. Yüzyıl Şikâyet Defterleri konusunda güzel Türkçesi ile başarılı bir tebliğ sundu. Saat 15.30'da başlayan VIII. Oturumu izleme imkânım olmadı. Prof. Dr. Numan Aruç tarafından yönetilen bu oturumda Prof. Dr. Dragi Gjorgiev, Prof. Dr. Natalya Kalasnikova, Ar. Gör. Hacer Topaktaş, Refike Sülçevsi bildirilerini sundular.

Prof. Dr. Mehmet İpşirli'nin sunacağı “Defter-i Hakani Emîni Ayn Ali Efendi'nin Osmanlı Arazi Sisteminin Düzenlenmesindeki Katkıları Üzerine Gözlemler” konulu tebliği son yıllardaki Ayn Ali Efendi çalışmalarım sebebiyle dinlemek istediğim tebliğlerden birisi idi. Ancak Sayın İpşirli aynı saate rastlayan bir “Doçentlik Jürisi” sebebiyle bu tebliğini sunamadı. Umarım tebliğler basıldığında okumak imkânına kavuşuruz. Japon Akademisyenlerden Prof. Dr. Nubuo Misawa uzun yıllar İstanbul'da kalmış. İstanbul Türkçesi ile sunduğu tebliğinde bizlere XVI. Yüzyılda Malatya Sancağındaki toprak düzeni konusunu Osmanlı İdari Genişlemesi bağlamında ele alarak değerlendirdi. Doç. Dr. Temel Öztürk bizleri Trabzon'a götürdü ve Trabzon Kadı Sicillerinde yer alan 1725-1745 yılları arasında tutulmuş tımar kayıtlarını anlattı. DTCF'den Yrd. Doç. Dr. Abdullatif Armağan ise doktora çalışmaları sebebiyle yakından tanıdığı Teke Sancağı'nda sancak gelirlerinin tımar sistemi içerisindeki dağılımı konusunda dinleyicilerine önemli bilgiler aktardı.

22 Kasım Perşembe günü B Salonda gerçekleştirilen XI. Oturum'da ana konu Tahrir Defterleri idi. Önce Prof. Dr. Mehmet İnbaşı bizlere Tapu ve Kadastro Arşivi'nde yer alan 190 numaralı Üsküp Mufassal Tahrir Defteri'nin tanıtımını ve değerlendirmesini yaptı. Daha sonra kürsüye gelen Doç. Dr. Hatice Oruç, H. 1154 tarihli Semendire Sancağı Tahrir Defteri konusunda ilginç bilgiler sundu ve nüfussuz köyler konusuna dikkat çekti. Arnavutluk'tan gelen Doç. Dr. Dritan Egro, Yüksek Lisansını ve Doktorasını Ankara Üniversitesinde tamamlamış ve arşiv diline mükemmel vakıf olan bir araştırmacı olarak Osmanlı Kanunnameleri ve İşkodra bölgesine ilişkin önemli bilgiler sundu. Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü Müdürü olan Dr. Behije Zlatar dostumuz da Tapu ve Kadastro Arşivi'nde yer alan 1604 tarihli Bosna Mufassal Tahrir Defteri'nin Bosna Tarihi için önemine ilişkin güzel bir bildiriye Türkçe olarak sundu. Birbirini tamamlayan bu 4 bildiri de dinleyicilerden büyük ilgi gördü ve Kongrenin en güzel oturumlarından birisi oldu.

Pamukkale Üniversitesi'nden Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal'ın tebliği ise Kongre'nin en çok yankı uyandıran tebliğlerinden birisi oldu. “Türkiye'de Demokrasi, Bilim ve Kültür Alanındaki Zihniyet Değişimi ve Türk Arşivciliğine Yansımaları” başlığını taşıyan konuşmasında Sayın Ünal önce Türkiye'deki Demokrasi anlayışındaki gelişmeyi gözler önüne serdi. Sonra aşırı devletçiliğin her şeye müdahalesinden arşivlerin ve arşivciliğimizin aldığı yaraya parmak bastı. Dünya arşivlerinden ve bizdeki arşivlerden örnekler verdi ve kapalı koleksiyonların bir an önce açılmasını talep etti. Saat 15.30'da başlayan XIII. Oturumda ilk konuşmacı olan Ege Üniversitesi'nden Prof. Dr. Mehmet Akif Erdoğan son yıllarda yoğun bir şekilde çalıştığı Kıbrıs konusunda tebliğ sundu. Tebliğinin konusu Avdim Nahiyesi idi. Tablo ve grafiklerle Avdim Nahiyesinin Kıbrıs Eyaleti içerisindeki konumunu dinleyicilerine başarılı bir şekilde sundu.

Balkesir Üniversitesi'nden Prof. Dr. Kenan Ziya Taş ise Doktora çalışma alanı olan Bolu Sancağı üzerine Tahrir Defterleri esas alınarak yapılmış olan inceleme ve değerlendirmeler üzerinde durdu. Azerbaycan'dan katılan genç tarihçi Doç. Dr. Cavid Kasımov'un çalışması ise Revan ve Nahcivan'ın etnik yapısı için Mufassal Defterlerin önemi konusundaydı. Azerbaycan Türklerinin Karabağ konusundaki en büyük dayanakları olan bu arşiv kayıtlarının uluslar arası kongrede dile getirilmiş olması oldukça anlamlı oldu.

Gazi Üniversitesi emekli öğretim üyelerinden Prof. Dr. Refet Yinanç'ın yönettiği günün son oturumunda en dikkat çeken konuşma Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nden Doç. Dr. Metin Akis'in Kilis Sancağında Vakıflar ve gelir kaynakları üzerine yapmış olduğu konuşma idi. Bulgaristan'dan Stefan Dimitrov Edirne'deki Yahudiler hakkında Tapu Tahrir Defterlerine dayalı olarak bilgi sundu. İstanbul'dan katılan Mehmet Cemal Öztürk'ün tebliği, Beykoz'da bulunan Hafız Mehmed Efendi Dergahı hakkında arşiv kaynaklarına dayalı özel bir çalışma idi. Sadık Müfit Bilge'nin sunduğu "XV- XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'de Vergi Muafiyeti" başlıklı tebliğ ise gerek zaman bakımından, gerek konu genişliği bakımından bir tebliğ için uygun değildi.

Kongrenin son günü A Salonundaki ilk oturumu Prof. Dr. İdris Bostan yönetti. Konuşmacılar listesinde ismini görmekle sevdiğimiz Prof. Dr. Pal Födör, görevi dolayısıyla Kongreye maalesef katılamamıştı. Macaristan'ın Eötvös Lorand Üniversitesi Türkoloji Bölümü Başkanı Prof. Dr. Geza David Macaristan'la ilgili tımar ruznamçe defterlerinin önemi hakkında güzel bir tebliğ sundu. Doç. Dr. Erhan Afyoncu'nun konusu da tımar ruznamçe defterleri üzerine idi ve ilgi ile takip edildi. Afyoncu'nun yeni hazırlanan Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi Katoloğu hakkındaki eleştirisi ise bazı defterlerin numaralarının değiştirilmesi hakkında idi. Tartışmalar bölümünde Afyoncu'nun bu eleştirilerini kitabı hazırlayanlardan Sevgi Işık cevaplandırdı: Tasnif sırasında bazı defterlerin yanlış tasnif edildiği görülmüş ve bunların kendi defter grupları içerisinde görünebilmesi için bu değişiklik zorunlu olarak yapılmıştı. Daha sonra Sayın Afyoncu bu tenkitlerini yapmış olduğu TV programında da tekrarladığından verilen cevabın kendisini pek tatmin etmediği anlaşılıyordu. Gazi Üniversitesi'nden Doç. Dr. Emine Erdoğan Özönlü de tımar ruznamçe defterlerinin askeri tarih araştırmaları bakımından önemi üzerinde durdu. Böylece birbirini tamamlayan üç ayrı tebliğ ile güzel bir oturum oldu. Prof. Dr. İlber Ortaylı yapmış olduğu katkılarla oturuma ayrı bir renk kattı. Tartışma kısmındaki ana konulardan birisi de Sayın Afyoncu tarafından ortaya atılan bir konu da *Ayn Ali Efendi Risalesi*'nin bir an önce yayınlanmasının gerekliliği idi. Sayın Ortaylı da bu tür yaygın el yazmalarında bütün nüshaların toplanmasının mümkün olamayacağını bildirdi.

Böylece 10 yıldır elimizde dolaşan Ayn Ali Efendi Risalesi'ni yayınlamak *farz-ı keşfiye* olmaktan çıktı ve *farz-ı 'ayn* oldu.

Doç. Dr. Hatice Oruç tarafından yönetilen günün ikinci oturumu daha çok arşivlerle ilgiliydi. Arşivlerin dijital ortama aktarılması ile ilgili oldukça teknik bildiriler dinledik. Ulusal Bilgi Merkezi Kurulması önerisi ise sanırım Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün yıllardır yapmaya çalıştığı şey. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden Mevlüt Çam'ın aktardığı bilgiler yılların arşiv tecrübesinin 15 dakikaya sığdırılması anlamına gelmekteydi. Aynı saatlerde diğer salondaki tebliğler de genel olarak bu konularda ve bu ağırlıkta idi.

Cuma günü öğleden sonra kapanış oturumu ve ödül törenleri gerçekleştirildi. Kapanış oturumunda Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal, Prof. Dr. Ahmet Nezih Turan, Prof. Dr. Geza David ve Prof. Dr. Zekeriya Kurşun konuşular. Ortak değerlendirme baştan sona başarılı bir Kongre gerçekleştirildiği yönünde idi. Özellikle Sayın Turan'ın Kongre'nin isimsiz kahramanlarını öne çıkarması büyük alkış aldı.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürü Davut Güney, katılımcılara, dinleyicilere, Kongre sekreteriyasına ayrı ayrı teşekkür etti. Bundan sonraki Kongre'nin ışıklarını yaktı ve sıra ödül törenine geldi. Kongrenin Onursal Başkanı Prof. Dr. Halil İnalıc haklı olarak en büyük ödül olan Tapu ve Kadastro Onur Ödülü'ne layık görülmüştü. Kendisi Kongreye katılmadığı için ödülünü evinde bizzat vermek görevini Sayın Güney üzerine aldı. Tapu ve Kadastro'nun kurucusu kabul edilen Server Efendi adına düzenlenen Server Efendi Özel Ödülü ise *Osmanlı Kanunnameleri*'ni hazırlayan Prof. Dr. Ahmet Akgündüz'e verilmişti. Kuyud-ı Kadime Özel Ödülü ise bu arşivden 3 ayrı defterin yayınlanması ve Vakf-ı Cedit Katologu'nun hazırlanması dolayısıyla bu haberin yazarına verildi. Son ödül olan Kongre Özel Ödülü ise Yürütme Kurulunda aktif olarak çalışarak kongreye büyük emek harcayan Ankara Üniversitesi'nden Doç. Dr. Hatice Oruç'a layık görüldü. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün bu yıl ilk defa başlatmış olduğu bu ödül dağıtımını ödül alanları sevindirmişse de umarız ödül alanlar kadar bu ödüllere layık olduğuna inandığımız diğer akademisyenlerde bir burukluk yaratmamıştır.

Kongre'nin başlangıcı gibi bitişi de muhteşem oldu. Cuma günü akşam yemeği Boğaz Turu'nda İstanbul'un doyumsuz manzarasını seyrederek canlı müzik eşliğinde yenildi. Balkanlardan katılan akademisyenlerin birlikte oynadıkları *Damat Halayı* sanki Kongre'nin de ruhunu yansıtır gibiydi. Osmanlı'nın yıllarca bir araya getirmeye çalıştığı insanlar halayda el ele tutuşmuşlar, gönüllerince eğlenmişlerdi.

Bu başarılı Kongre'nin mimarı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün yöneticileri idi. Sayın Genel Müdür Davut Güney ve değerli eşleri mütevazı ve dostça yaklaşımları ile bütün katılımcılarla tek tek ilgilenmeye çalıştılar. Genel

Müdür Yardımcısı Gökhan Kanal, Arşiv Daire Başkanı Mustafa Parlak büyük bir dikkatle Kongre'nin başarılı geçmesi için gayret gösterdiler. Arşiv Dairesi'nin emektarları Adnan Torun, Hayrettin Gültekin, Erol Alabuğa, Nevzat Azap her zaman yanımızda idiler. Kongre'de en büyük yükü omuzlayanlardan birisi de şüphesiz Kongre Koordinatörü Mehmet Yıldırım idi. Çalışma arkadaşları Songül Kadioğlu, Sevgi Işık ve Lale Sezer ile Kongre salonlarının her noktasına yetiştirildi. Bulunamayan biletler bulundu, istenilen bütün değişiklikler zamanında gerçekleştirildi. Tek kelime ile saat gibi çalışan bir sekreteryaya gördük. Kongre organizasyonunu gerçekleştiren Ayder şirketi ise işin uzmanı olduğunu her şekilde gösterdi ve bu güzel organizasyonu başarı ile tamamladı.

Dileğimiz bundan sonraki Arşiv Kongresinin daha da başarılı şekilde gerçekleşmesi ve Kongre kitabının da fazla gecikmeden yayınlanmasıdır. Bu başarılı Kongreyi gerçekleştiren bütün yöneticileri, teknik adamları ve Kongrenin ana unsuru değerli akademisyenleri tebrik ediyor ve en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

